

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΧΟΛΗ Ν.Ο.Π.Ε. – ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ(ΝΟΜΙΚΟ)

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΔΙΠΛΩΜΑ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Μάθημα: «Συνταγματικό Δίκαιο, 2004 – 2005»

Διδάσκων Καθηγητής: Ανδρέας Δημητρόπουλος

Φοιτήτρια: Αϊβαζόγλου Δέσποινα

ΘΕΜΑ: ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

II. ΝΟΜΙΚΗ ΦΥΣΗ

III. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

**IV. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ
ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ**

V. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΑΘΗΝΑ ΙΟΥΝΙΟΣ 2005

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στις 18 Ιουλίου 2003, ο Πρόεδρος της Συνέλευσης για το μέλλον της Ευρώπης, κ. V. Giscard d'Estaing, παρέδωσε επίσημα και εξ ονόματος της Συνέλευσης στην Ιταλική Προεδρία το πλήρες σχέδιο συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης με τίτλο «Σχέδιο Συνταγματικής Συνθήκης της Ευρώπης».

II. ΝΟΜΙΚΗ ΦΥΣΗ

Το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα (ΕΣ) δε διαφέρει ποιοτικά από το εθνικό μας Σύνταγμα, παρά μόνο ποσοτικά, αφού αφορά μεγαλύτερο γεωγραφικό χώρο. Πρόκειται κατά συνέπεια για το θεμελιώδη νόμο της Ευρωπαϊκής έννομης τάξης με τα στοιχεία του γραπτού, αυστηρού (Αρ. IV-6: Διαδικασία αναθεώρησης του ΕΣ) και supreme lex (Αρ. I-10: το ΕΣ και οι κανόνες δικαίου που θεσπίζει υπερέχουν του δικαίου των κρατών – μελών).

III. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

Α) Εν πρώτοις, πρέπει να σημειωθεί ότι το Σχέδιο Συντάγματος περιλαμβάνει επιλογές ευρείας εμβέλειας, που είναι χρήσιμο να προταθούν. Συγκεκριμένα με το σχέδιο: ¹

---

1. βλ. Γεώργιος Παπαδημητρίου, Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Σύνταγμα, Σαββάλας Εκδόσεις, Αθήνα 2003, σελ.13-14.

- α) Καταργούνται οι ισχύουσες Συνθήκες και θεσπίζεται ένα ενιαίο συνταγματικό κείμενο, το οποίο απλουστεύει και συστηματοποιεί τις διατάξεις των Συνθηκών. Η Ένωση αλλάζει έτσι σελίδα στην ιστορία της, αφού η ριζοσπαστική λύση που υιοθετείται οδηγεί (τυπικά και ουσιαστικά) στην επανίδρυσή της (άρθρο I-1, παρ. 1)
- β) Καταργούνται οι τρεις πυλώνες και αναγνωρίζεται στην Ένωση νομική προσωπικότητα (άρθρο I-6)
- γ) Αποσαφηνίζονται και κατηγοριοποιούνται οι αρμοδιότητες της σε αποκλειστικές, συντρέχουσες και υποστηρικτικές, ώστε να είναι γνωστό πώς οριοθετούνται και κατανέμονται οι αρμοδιότητες μεταξύ της Ένωσης και των κρατών-μελών (άρθρο I-11 έως 16). Η εξειδίκευση της αρχής της επικουρικότητας θα συμβάλει στην ορθολογικότερη και διαφανή άσκηση των αρμοδιοτήτων από την Ένωση και τα κράτη-μέλη (άρθρο I-9, παρ.3)
- δ) Απλοποιούνται οι διαδικασίες για τη λήψη αποφάσεων με την καθιέρωση τακτικής νομοθετικής διαδικασίας και τον περιορισμό των ειδικών νομοθετικών διαδικασιών (άρθρο I-33, παρ.1)
- ε) Καταστρώνονται με σαφήνεια τα νομικά μέσα της Ένωσης. Η Ένωση θα δρα εφεξής με Ευρωπαϊκούς Νόμους, Ευρωπαϊκούς Νόμους-Πλαίσιο, Ευρωπαϊκούς Κανονισμούς, Ευρωπαϊκές Αποφάσεις, συστάσεις και γνώμες (άρθρο I-32 έως 37)
- στ) Προβλέπεται ρητά η υπεροχή του Συντάγματος της Ένωσης και του ενωσιακού δικαίου απέναντι στο δίκαιο των κρατών (άρθρο I-10, παρ.1)

B) Με το ΕΣ, η Ευρώπη κάνει το οριστικό βήμα προς την πολιτική ένωση: την ένωση των πολιτών και την ένωση των κρατών – μελών. Το ΕΣ:

- 1) κατοχυρώνει το δικαιώματα των πολιτών, ενσωματώνοντας τον Ευρωπαϊκό Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων
- 2) φέρει την Ευρώπη προς τους πολίτες προσφέροντάς του νέες δυνατότητες συμμετοχής
- 3) ορίζει μία σαφή και διάφανη κατανομή των εξουσιών μεταξύ Ένωσης και κρατών – μελών, δίνοντας στα Εθνικά Κοινοβούλια τα μέσα για να παρεμβαίνουν. Οι εξουσίες της Ένωσης εκτείνονται εκεί όπου το ζητούν οι

πολίτες. Κατά συνέπεια:

- 1 υλοποιείται ένας χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης με αποτελεσματικότερη την καταπολέμηση της σοβαρής εγκληματικότητας και την αναγνώριση, μεταξύ κρατών – μελών, των διαφόρων αστικών δικαίων
  - 2 αναπτύσσεται σταδιακά μία κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας, με έναν Ευρωπαϊό Υπουργό Εξωτερικών ο οποίος θα ενεργεί και θα ομιλεί σε ολόκληρο τον κόσμο εξ ονόματος της Ευρώπης, ενώ παράλληλα δημιουργείται Ευρωπαϊκός Οργανισμός Εξοπλισμού.
  - 3 βελτιώνεται ο οικονομικός συντονισμός μεταξύ των χωρών που έχουν υιοθετήσει το Ευρώ (€) ώστε να εξασφαλίζεται η σταθερότητα και η επιτυχία του κοινού μας νομίσματος.
  - 4 Η ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως αυτοτελούς οντότητας με νομική προσωπικότητα, έχει ως συνέπεια τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ιθαγένειας². Η Ευρωπαϊκή Ιθαγένεια είναι παράγωγος και προϋποθέτει την ιθαγένεια κράτους-μέλους . Η ιθαγένεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης προστίθεται στην εθνική ιθαγένεια και δεν την αντικαθιστά (άρθρο I-8, παρ.1)
- 4) προικίζει την Ευρώπη με σταθερούς, δημοκρατικούς και αποτελεσματικούς θεσμούς. Κατά συνέπεια:
- 1 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο καθίσταται ο κύριος νομοθέτης της Ένωσης, θα νομοθετεί δε από κοινού με το Συμβούλιο. Η ευρωπαϊκή νομοθεσία θα είναι το αποτέλεσμα της συμφωνίας μεταξύ των εκλεγμένων αντιπροσώπων των πολιτών και κρατών
  - 2 το Συμβούλιο θα έχει ένα πρόσωπο και μία διάρκεια: ο Πρόεδρος του θα οργανώνει τις εργασίες των κρατών, θα μπορεί να κατανέμει χρονικά της εργασία του και να προγραμματίζει εκ των προτέρων

---

² βλ. Νικ. Αθ. Αντωνόπουλος, Το σχέδιο του «Συντάγματος της Ευρώπης», Ε.Δ.Δ.Δ.Δ. 4/2003, σελ. 738

- 3 την Επιτροπή, η οποία οργανωμένη για να επιτελεί την ευρωπαϊκή της αποστολή, θα είναι η κινητήρια δύναμη και το κύριο εκτελεστικό όργανο, θα είναι η ενσάρκωση του κοινού ευρωπαϊκού συμφέροντος.

IV. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Οι νομικοπολιτικές επιπτώσεις από την υιοθέτηση ενός ευρωπαϊκού συντάγματος μπορεί να είναι πολύ μεγάλες:

Αυτό ισχύει κατ'αρχάς ως προς την ίδια τη διάκριση του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε πρωτογενές και παράγωγο. Η διάκριση αυτή θα δώσει τη θέση της στην κλασική διάκριση μεταξύ συντάγματος αφενός και κοινού δικαίου αφετέρου. Η ύλη του ευρωπαϊκού συντάγματος θα καταστεί συνεπώς το αντικείμενο των ερμηνευτικών μεθόδων και άρα θα ενταχθεί στα ιστορικά, θεωρητικά, ιδεολογικά και εντέλει νομικά συμφραζόμενα που ισχύουν γενικώς για τα συνταγματικά κείμενα. Αυτό αφορά το σύνολο των εννοιών και των νομοτεχνικών και συστηματικών επιλογών ενός ευρωπαϊκού συνταγματικού κειμένου. Καθετί που πρόκειται να ενταχθεί σε ένα τέτοιο κείμενο αποκτά, και εκ μόνου του λόγου αυτού, ιδιαίτερα μεγάλη νομική και πολιτική βαρύτητα, καθώς θα υπακούει στην οικονομία των συνταγματικών κειμένων.

Θα τεθεί επίσης επί τάπητος το ζήτημα που αφορά τις πολλές και ποικίλες νομοπαραγωγικές διαδικασίες στους κόλπους της Ένωσης. Η διάκριση συνεπώς ανάμεσα στη διακυβερνητική και την κοινοτική μέθοδο θα προσλάβει κατ'ανάγκην άλλες διαστάσεις. Διότι εάν η διακυβερνητική μέθοδος ουσιαστικά θα είναι μία μέθοδος άσκησης της συντακτικής εξουσίας μόνο, ενώ η τακτική νομοθετική διαδικασία και η κανονιστική αρμοδιότητα θα ασκούνται κατά την κοινοτική μέθοδο, τότε έχουμε μία συγκλονιστική μεταβολή του αντικειμένου της κάθε μεθόδου. Εάν αντικείμενο της πρωτογενούς συντακτικής εξουσίας στους κόλπους της Ένωσης θα είναι μόνο τα θέματα συνταγματικού ενδιαφέροντος (όπως αυτά έχουν, για παράδειγμα, καταγραφεί στο πρωτόκολλο 23 της Συνθήκης της Νίκαιας), τότε η διάκριση αυτή μεταξύ των θεμάτων

συνταγματικού ενδιαφέροντος και των άλλων θεμάτων δε θα έχει καμία σχέση με την υφιστάμενη διάκριση μεταξύ πρωτογενούς και δευτερογενούς δικαίου της Ένωσης. Τα θέματα συνταγματικού ενδιαφέροντος αντιστοιχούν σε ένα πολύ μικρό ποσοστό της ύλης του πρωτογενούς δικαίου της Ένωσης.

Το να μεταταγούν όμως τόσα πολλά θέματα από το επίπεδο του πρωτογενούς στο επίπεδο του δευτερογενούς κοινοτικού δικαίου είναι από μόνη της μία συγκλονιστική μεταβολή. Διότι δημιουργείται ένα τεκμήριο ισχύος της κοινοτικής μεθόδου για όλο σχεδόν τον όγκο των θεμάτων. Άρα θα έχουμε, κατά πάσα πιθανότητα, μία ανατροπή του τεκμηρίου της κατανομής της αρμοδιότητας. Θα έχουμε κατά συνέπεια ανατροπή ή έστω επανατοποθέτηση όλης της έως τώρα συζήτησης για την αρχή της επικουρικότητας.

Προκαλείται άρα μία σειρά από αλυσιδωτές επιπτώσεις, τις οποίες βεβαίως δεν αγνοεί – ή έστω δεν πρέπει να αγνοεί – κανείς από όσους ασχολούνται πολιτικά με τη συζήτηση για την υιοθέτηση συντάγματος.

Και βέβαια όλα αυτά συνδέονται ευθέως με τα θέματα που αφορούν πολύ αμεσότερα τον Ευρωπαίο πολίτη, το επίπεδο και τον τρόπο προστασίας των θεμελιωδών του δικαιωμάτων, ακόμη και αν δεχθούμε ότι υπάρχει ένα ενιαίο ευρωπαϊκό επίπεδο προστασίας και άρα είναι πρακτικά αδιάφορο το αν ο κανόνας αναφοράς είναι ένας κανόνας διεθνούς δικαίου, ένας κανόνας ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου ή ένας κανόνας εθνικού συνταγματικού δικαίου.

Τέλος, τίθεται ένα πολύ μεγάλο ζήτημα που αφορά το έργο του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και τον έλεγχο της συνταγματικότητας. Η αυτοσυγκράτηση του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων είναι πολύ μεγαλύτερη από αυτή που επιδεικνύουν τα συνταγματικά και ανώτατα δικαστήρια των κρατών – μελών. Η πιθανότητα άρα να αλλάξει ο ρόλος του δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι πολύ μεγάλη. Μία συζητητής για το ευρωπαϊκό σύνταγμα είναι συνεπώς ουσιαστικά και μία συζητητής για το ρόλο της δικαιοσύνης και για τη σχέση μεταξύ δικαστικών και πολιτικών οργάνων σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ο κλασικός αλλά πάντοτε κρίσιμος προβληματισμός για τη σχέση δικαιοσύνης και πολιτικής, για τη δικαστικοποίηση των πολιτικών αποφάσεων, ή για την πολιτικοποίηση του ρόλου του δικαστή που διεξάγεται σε όλα τα κράτη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι μία συζήτηση που θα αποκτήσει πια πολύ κρίσιμο και πρακτικό ενδιαφέρον και για την ίδια την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η διάσκεψη που οδήγησε στο Χάρτη των θεμελιωδών δικαιωμάτων ανέδειξε – όπως ήδη τονίσθηκε – σε κορυφαίο ζήτημα τη συζήτηση για τη νομική φύση και τη νομική ισχύ του κειμένου αυτού σε σχέση με το πρωτογενές δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δηλαδή κυρίως σε σχέση με το κείμενο της συνθήκης της Νίκαιας, στο οποίο επιδιώχθηκε είτε να ενσωματωθεί διά παραπομπής είτε να αναφερθεί ρητά ο Χάρτης. Ανάλογα όμως περιθώρια αμφισβήτησης ή δισταγμού θα υπάρχουν ως προς ένα μελλοντικό ευρωπαϊκό σύνταγμα. Οι απόψεις δίστανται επί του θέματος αυτού. Κατά μία άποψη:

Πρώτον, το ευρωπαϊκό αυτό σύνταγμα δε θα είναι κάτι άλλο από τις ιδρυτικές συνθήκες, αλλά αυτές οι ίδιες οι ιδρυτικές συνθήκες (συμπεριλαμβανομένων και των γενικών αρχών και κανόνων και γενικότερα των στοιχείων του ευρωπαϊκού νομικού συστήματος, στα οποία αυτές αναφέρονται και παραπέμπουν, όπως οι κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών – μελών ή οι ουσιαστικές διατάξεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου) διατυπωμένες με μία πιο συστηματική, πιο ελλειπτική και πιο πανηγυρική μορφή.

Δεύτερον, το ευρωπαϊκό σύνταγμα δεν υπάρχει κανένας λόγος να προκαλέσει ένα κύμα αμφισβητήσεων ως προς τη σχέση του με τα συντάγματα των κρατών – μελών, εφόσον τα θέματα αυτά έχουν ήδη αποσαφηνιστεί μέσα από τις σταδιακές διεργασίες του αμοιβαίου σεβασμού και της «αλληλοπαραχώρησης» μεταξύ του πρωτογενούς δικαίου της Ένωσης αφενός και των συνταγμάτων των κρατών – μελών αφετέρου. Η μορφή «ευρωπαϊκό σύνταγμα» έρχεται να συμπληρώσει και να επιβεβαιώσει και όχι να ανατρέψει το σχήμα αυτό που διαμορφώθηκε μετά από πολύ κόπο και ως προϊόν πολιτικής ισορροπίας και θεσμικής ωριμότητας.

Κατ' άλλη ορθότερη άποψη³, η τυπική υπεροχή του Ευρωπαϊκού Συντάγματος έναντι των Εθνικών Συνταγμάτων αποτελεί το κορυφαίο στοιχείο και τη μεγάλη καινοτομία του εκκολαπτόμενου Ευρωπαϊκού Συντάγματος. Η αλλαγή αυτή αποτελεί τη βάση της συνολικής νομικής αλλαγής. Η υπεροχή έναντι των κατώτερων μη Συνταγματικών κανόνων των εθνικών εννόμων τάξεων εξασφαλίζεται με τη μορφή των συνήθων διεθνών συνθηκών και δεν απαιτείται η δημιουργία Ευρωπαϊκού Συντάγματος.

---

3. Βλ. Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος, *Ευρωπαϊκό Σύνταγμα και Εθνικά Συντάγματα*, Ε.Δ.Δ.Δ.Δ. 1/2004

Το κριτήριο της τυπικής δύναμης, της τυπικής υπεροχής έναντι των εθνικών Συνταγμάτων διαφοροποιεί με σαφήνεια και καθαρότητα το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα από τις μέχρι σήμερα γνωστές Ευρωπαϊκές Συνθήκες. Το πρώτο υπερέχει, οι δεύτερες υπόκεινται των εθνικών συνταγμάτων. Το εκκολαπτόμενο Ευρωπαϊκό Σύνταγμα πρόκειται να είναι Σύνταγμα στη νομική κυριολεξία του όρου.

V. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το σχέδιο του ΕΣ συνιστά επιτυχία διότι πρόκειται για σχέδιο πλήρες και ολοκληρωμένο που αποκρυσταλλώνει τις αναγκαίες ισορροπίες μεταξύ λαών, κρατών (νέων και παλαιών), μεταξύ θεσμικών οργάνων, μεταξύ ονείρου και πραγματικότητας.

Πάραυτα το ερώτημα που τίθεται στους λαούς και τις κυβερνήσεις των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ναι ή όχι στην υιοθέτηση του Ευρωπαϊκού Συντάγματος. Ευχής έργο θα ήταν να ενεργοποιηθεί ο θεσμός του δημοψηφίσματος, όπως γίνεται ήδη σε άλλα κράτη, που προβλέπει το άρθρο 44 του ισχύοντος Συντάγματος και να επιλέξει ο Ελληνικός λαός.